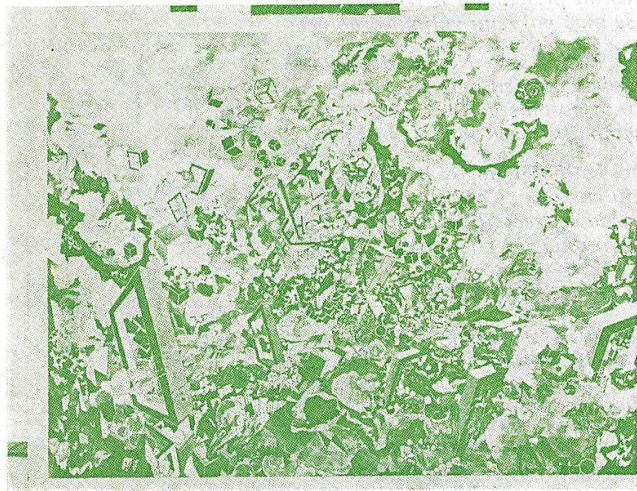

DOGAĐAJ NA LETOVANJU

Već prvih dana svoga letovanja u malom, sprženom gradiću između mora i autoputa, tridesetogodišnji N. S. osećao se kao uhvaćen u neka kvu klopku. Zapravo, prostor u kojem se našao ličio mu je na nešto između klopke i nekakvog mehanizma za merenje vremena: u gradiću je sve vreme izmereno, podeljeno na sitne delove jasno omeđene međusobno, i te međe ga zatvaraju, sprečavaju, zarobljavaju. Crkveno zvono, dolazak žena iz susednih kuća, prolazak poštonoše, dečje igre, dolazak i odlazak brodova, popodnevni odmor, odlazak u hotel — sve je to raspoređeno u vremenu nekakvim nevidljivim, ali neumoljivim pravilima. Naviknut na gužvu i slobodu velikog grada, N. S. se osećao okružen, stešnjen i onemogućen.

Iza poslednje kuće gradića nalazi se fabrika sardina: u podnevnoj zapari, jak miris sija teškim i mutnim sjajem, ulicom i obalom širi se miris trulih otpadaka. N. S-u se činilo da taj povremeni dolazak mlakog i gustog vazduha poput mirisa truleži, ima nekakav tajni i zagonetni raspored u vremenu sa tačno proračunatim trenucima javljanja.

U gradu nema dovoljno vode. Svakoga dana u pristanište dolazi veliki brod-cisterna i kroz duge, crne cevi puni mlakom vodom gradske rezervoare. Dolazak i odlazak broda-cisterne je takođe deo velike vremenske klopke u koju je sve zatvoreno: javlja se u podne, u jeku najveće vrućine, i ostaje sve do šest časova popodne, kada je sunce još uvek na

horizontu. Oskudica u vodi nije smetala N. S-u. On je nadoknađivao to duplom dozom svojih redovnih tankih špricera koje je uzimao sa šanka improvizovanog bifea; njemu je više smetalo uhvaćenost svega u tesni procep izmerenog vremena, pravilnost njihovog javljanja i njihova neumoljiva tačnost. U pojedinim momentima njemu se čini kao da je sve unapred određeno jednom za uvek, neopozivo.

Ujutru ga budi komšijski razgovor preko balkona: zna da je devet sati. Ustaje očajan i mrzovoljno odlazi na plažu. U podne se vraća. Dok je pio, naslonjen na šank, svoj tanki špricer, svoj mlaki špricer, znao je da će se na horizontu pojaviti crna, masna kontura broda-cisterne.

Okrete glavu i brod je odista bio tu, sasvim mali i crn. U tom momentu primeti da neko stoji iza njega, posmatra ga. Najpre je mislio da je neki poznanik: oseti strah od prisustva nekog od retkih poznanika koji je, takođe, propao u ovom gradiću, i sada mora sa njim da vodi dosadan razgovor o vremenu, cenama i kelnerima. Međutim, kada se potpuno okrenu, primeti da ga posmatra sasvim nepoznat čovek.

Nepoznati se smeška kao da se izvinjava i klimnu glavom. N. S. pomisli da je nepoznati pogrešio. Klimnu glavom u znak odgovora: očekivao je pitanje, znake nesporazuma, zatim povlačenje, zbunjeni osmeh. Nepoznati se premišljao, tražeći pogodnu reč. Zatim ga upita — da li ga je N. S. primetio.

N. S. nije očekivao takvo pitanje. Učini mu se da nije dobro čuo. Reče da ne razume.

Nepoznati ga upita da li je primetio da ga on i njegova žena već dva dana posmatraju. Pri tom lakim pokretom pokazao na stranu.

Tek onda N. S. primeti ženu koja je stajala po strani, u senci: neupadljiva, u tamnozelenoj haljini u kojoj se ističe njeno bledo lice, sa krupnim, pomalo uplašenim očima. Ne zna da li da je pozdravi ili ne. Najzad ipak klimnu glavom.

Nepoznati je stajao očekujući odgovor.

N. S. reče da to nije ništa, da on posmatra neke druge ljude, da drugi posmatraju njega i tako. Nepoznati se nije složio sa ovim i reče da to nije obično posmatranje. Zatim stade kao da traži pogodnu reč.

Brod-cisterna je već sasvim blizu obale. N. S. primeti mornare kako pripremaju užu, kako traže nekog na obali kome bi ga mogli baciti. Nepoznati se približi. Najednom, žureći kao da želi što pre da se oslobodi od toga što još ima da kaže, reče da se radi o njegovoj ženi.

N. S. pogleda prema ženi. Ona se kretala nesigurnim korakom, kolebajući se da li da se približi ili ne.

Nepoznati reče da je njegova žena ranije bila udata za drugog. I dodade da N. S. jako mnogo liči na njenog prvog muža.

N. S. reče da je neoženjen. On nije shvatio ceo razgovor i želeo je da ga se što pre oslobodi.

Nepoznati reče da se ne radi o tome. No, nije ni obična stvar. On reče da je posle prvog viđenja njegova žena primetila strašnu sličnost

Žena se približi i reče da je svom mužu rekla kako je N. S. podseća na njenog muža i kako je još prvi put osetila kao da je videla svog prvog muža.

Gledala je N. S-a svojim krupnim očima kao da od njega nešto očekuje.

Prilično nervozan, N. S. ponovo izjavi da nikada nije bio oženjen.

Žena reče da se ne radi o tome. Njen muž je poginuo u saobraćajnoj nesreći. Kamion je naleteo na njega dok je prelazio ulicu. No, ponovo reče da N. S. neverovatno liči na njega.

N. S. primeti da se to dešava. Dešavaju se takve sličnosti.

Žena potvrdi. Naglasi da je i ovo jedna takva sličnost.

U tom momentu vetar donese miris iz fabrike sardina: otpaci riba trunuli su na suncu. N. S. zbog nečeg pomisli na mrtvaca.

Stajahu svi troje za šankom. Veliki brod-cisterna stajao je u pristaništu i dva mornara su već bila namontirala cevi kroz koje treba da teče voda. N. S. gleda iznad muža i žene prema moru koje sija kao gomila stakla. Svakog dana gleda istu sliku: ponavljaju se isti gestovi, isti pokreti. Sve je unapred predviđeno, proračunato, određeno.

Muž i žena pogledaše opet prema njemu. N. S. se nasmeja nelagodnim osmehom. Osećao je da razgovor nije završen.

Muž najednom reče da bi oni hteli nešto da ga zamole.

Žena molbeno pogleda prema N. S-u. Miris trule ribe se pojača. Vetar je duvao iz pravca fabrike.

N. S. nije odgovorio ništa.

Muž reče da oni ne bi želeli da dosaduju, ali to bi njegovoj ženi bilo veliko zadovoljstvo.

Žena još uvek gleda molbeno prema N. S-u. Reče da ga oni mole. On ih upita šta bi mogao da učini za njih. Njegovo pitanje je bilo dosta oprezno.

Muž reče da se nada da mu neće biti to neprijatno.

Svetlučanje mora kroz lišće pojača se: niz obalu prolazi ribarski brodić dižući talase.

Žena odjednom reče kako bi oni želeli da se slikaju sa njim. Bila je crvena od uzbuđenja ili toplote.

N. S. reče da ne shvata.

Muž pokuša da objasni. Govorio je brzo, bojeći se da N. S. možda neće prihvatiti, da će otići, ostaviti ih. Naglasi da je to jedna vrsta uspomene, pošto mnogo liči na pokojnog muža njegove žene i da bi to za njih bilo kao da su jedan časak bili zajedno sa pokojnikom.

Oboje su gledali prema N. S-u sa iščekivanjem. Na brodu-cisterni kao da se nešto dešavalo. No N. S. je znao da pokreti mornara i njihovo mahanje znače samo da je voda počela da teče. Mornari su zaista mahali i davali znake verovatno nekome na obali koji se ne vidi od zelečila. N. S. je znao da će oni ponovo sest. I, stvarno, oni to učiniše.

Muve sleću na šank, piju iz tankih krugova koji ostaju iza vlažnih čašica na limu.

Miris fabrike sardina opet počeo da se širi.

N. S. reče da se slaže pošto to za njih znači toliko mnogo. Zatim ih upita kada bi želeli da se nađu i gde.

Tog popodneva, dok se odmarao u svojoj hotelskoj sobi, N. S. se pokaja ne samo što je došao na letovanje u taj gradić pun mirisa sardina, već i što je pristao da razgovara o umrlom mužu i slikanju. No, bilo je, tako reći, nemoguće da se susret otkaže; odbijanje bi bilo suviše grubo, a u ovako malom gradiću skoro je nemoguće da se izbegne susret sa bračnom dvojkom. Ustao je, obukao se, pogledao u ogledalo, razmislio malo i vratio se prema ormaru. Izvadi kravatu i veza je.

Prolazeći pored ogledala, nasmeja se pri pomisli da se mrtvacima uvek vezuju kravate i da baš sada on treba da odigra tu ulogu mrtvaca.

Kroz zatvorene roletne, probijajući se kroz pukotine drva i niz bore zavese, do njega dopiraše slatunjav i otrovan miris ribe koja je skapavala na suncu.

Napolju ga dočeka topao vazduh, gust i zagušljiv kao ovčije runo; iznad kamenog trotoara i belih zidova kuća još uvek je blistalo sunce.

Ispred zavese razapete na fotografskoj radnji, pretvorena u tanku siluetu, čekala je bračna dvojka.

Muž se osmehnu i reče da su mislili da on neće doći.

N. S. primeti da muž nosi tanko odelo, a žena je obučena u belu haljinu. Bilo je očigledno da su oni slikanje shvatili kao svečani čin.

Slikar izađe iz dućana. Pozdravi ih i reče kako su stigli tačno na vreme. Prema načinu obraćanja i pomalo familijarnom tonu, N. S. pretpostavi da ih ovaj poznaje i da je bio pripremljen za ovaj susret. Fotograf ih uvede u radnju, zatim se izgubi iza tamne pregrade. Žena se okrete prema N. S-u. Bila je zbunjena, domišljala se, tražila reči.

N. S. je upita da li možda nešto nije u redu.

Žena primeti da je jako ljubazan i da mu je ona zahvalna što je uopšte došao, no da njen muž nikada nije nosio kravatu.

N. S. promrmlja da joj stoji na raspolaganju i strpa kravatu u džep.

To kao da ohrabri ženu i ona ga zamoli da skinu časovnik. Slikar se pojavi iza pregrade, pogleda, kao da proverava da li su još tu, i opet iščeze.

N. S. se složi. Muž se okrenu prema ženi i reče joj da ne preteruje. Tvrdoglavio i detinjasto upornim glasom ona reče da njen muž nika da nije nosio ručni časovnik.

Muž primeti da to nije važno.

Fotograf se pojavi i opet nestade. N. S. primeti kako je namignuo ženi, no pomisli da mu se možda to učinilo zbog blještave svetlosti.

Žena reče da je on uvek nosio u džepu časovnik, i da ga je nosio i onda kada mu se to dogodilo.

Muž joj reče da to uopšte nije važno. Zatim se okrenu N. S-u i, želeći da mu se izvini, reče da je pokojnik, prelazeći ulicu, gledao u časovnik i nije primetio kamion.

N. S. reče da je on spreman, ukoliko gospoda insistira, da skinu ručni časovnik.

Žena ga uze i dade mu iz tašne veliki starovremenski džepni časovnik sa teškim lancem. Zatim mu pokaza gde treba da zakači lanac. Njena ruka prođe nekoliko puta preko njegovog odela, popravljajući, nameštajući i uređujući ga.

N. S. se stresa. Dok mu je popravljala odelo, žena ga dodirnu nekoliko puta i on oseti njenu vlažnu, meku ruku. Taj dodir mu se učini poznatim i bliskim, oseti kao da ih je nekada već dodirivao.

Žena reče nekoliko reči, no on ih nije dobro čuo. Zatim ona reče da su to male razlike koje ne utiču na osnovnu sličnost i da je ona već primetila da mu se pije špricer, dok je njen pokojni muž pio uvek konjak.

Fotograf se odavno već pojavio i upita da li je gotovo.

Žena reče da će biti odmah gotovi i još jedanput pogleda N. S-a dok je muž stajao sa strane, tako reći leđima okrenut, gledajući neke fotografije na zidu.

Jednim skoro intimnim pokretom žena popravi kosu N. S-u na čelu, gledajući ga u oči. Pri tom ona prošaputa nešto o nekom sastanku kod slikara, o davnim vremenima i njegovim očima. Kao tada, reče ona.

N. S. nije razumeo, ali nije mogao pitati, jer se muž okrenuo ka njima.

Zatim sve troje stade ispred paravana. N. S. je bio s desne strane, žena u sredini.

Uspevajući da se probije kroz procepe na vratima i nalazeći tajne puteve promaje, do njih dopre tanka struja toplog i bljutavog mirisa trule ribe.

Pošto se oprostio od muža i žene N. S. uzdahnu sa olakšanjem. Osećao je da je završio neki teški posao čiji je kraj bio pun neizvesnosti. Muž i žena odoše nekako na brzinu, tako reći zbunjeni. Kada se okrete, primeti da se i oni okreću prema njemu; naglo okrenu glavu na drugu stranu, osećajući se zbog nečega neprijatno. Išao je tromo prema centru gradića. Osećao se umornim.

Na pristaništu zastade zbunjen. Prema suncu koje je bilo na zalasku, brod-cisterna je trebalo već da otputuje; tako se dešavalo svakog dana otkako je on došao ovamo. No, sada je brod stajao vezan za obalu, a dva mornara su sedela na keju, gledajući bezbrižno prema horizontu, kao da su mislili da ostanu tu čitave večnosti.

N. S. pođe polako ka šanku. Mogu da ispijem jedan špricer pre večere, pomisli on. Zatim se seti žene, njenih pristiju sa vlažnim i toplim dodirima, i kako je njen muž pio konjak.

Jedan konjak, reče kelneru koji je već bio izvadio flašu vina.

Zatim pođe polako ka hotelu. Prelazio je ulicu kada je ponovo ugledao brod-cisternu koji je stajao pričvršćen za keju, ne dajući znake skorog odlaska. Bilo je očigledno da sa vremenom nešto nije u redu. Htede da proveru i podiže ruku: časovnika nije bilo. Seti se da ga je zaboravio kod žene.

Miris trule ribe dopre do njega opet, težak i opijajući.

Povuču lanac i izvadi džepni časovnik. Stade iznenađen: staklo je bilo slomljeno, a kazaljki uopšte nije bilo. Postojala je samo okrugla bela površina oivičena besmislenim brojkama. Stajao je tako jedan momenat gledajući u časovnik, van vremena, misleći samo nejasno na vlažne, nemirne i beskonačno osećajne prste nepoznate žene. Sve više je bio siguran da mu je poznat taj dodir; u njemu se budila neka mutna osećanja.

Uopšte nije čuo kamion koji je dolazio iza ugla i šofera koji, iznenađen nepokretnom ljudskom figurom na sredini ulice, tako reći nije ni kočio.

Preveo sa makedonskog
TOMISLAV STOJANOVIĆ